

УДК 330.34

Місце і роль фінансових переваг у системі забезпечення фінансової безпеки підприємства

Катерина Віталіївна Орехова,
доцент кафедри фінансів
Харківського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ),
кандидат економічних наук

Анотація. Визначено поняття «система забезпечення фінансової безпеки підприємства» і з'ясовано її структурні складові. Визначено поняття «фінансові переваги підприємства» і встановлено їх місце та роль у системі забезпечення фінансової безпеки.

Ключові слова: підприємство, фінансова безпека, фінансові переваги, фінансова стабільність, фінансова надійність, фінансова стійкість.

Вступ. Однією з основних складових забезпечення фінансової безпеки підприємства є наявність фінансових переваг, які дозволили би виокремити підприємство чи його окремі сегменти від дії конкурентів на ринку і дозволили би йому успішно функціонувати та розвиватися в умовах постійної зміни навколишнього середовища.

Фінансові переваги формуються виключно при становленні та розвитку конкуренції. Що більш всеохоплюючого характеру набуває конкуренція, то більш значущими для підприємства є його фінансові переваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретико-методичних основ забезпечення фінансової безпеки підприємства присвячені роботи: О. І. Барановського, І. А. Бланка, Л. В. Дікань, В. М. Гейця, О. В. Ареф'євої та ін. Аналіз наукових досліджень цих авторів виявив, що на сьогодні у фінансово-економічній літературі не приділено достатньо уваги визначенню фінансових переваг підприємства. Відсутнє визначення поняття «фінансові переваги підприємства», нез'ясованим залишається питання про їхнє місце і роль у системі забезпечення фінансової безпеки підприємства. Це значно ускладнює процес ухвалення обґрунтованих управлінських рішень щодо формування, розподілу і використання фінансових ресурсів підприємства та оптимізації грошових потоків. Актуальність, практична значущість, недостатня розробленість і недослідженість вказаних питань зумовили вибір теми статті, визначили її мету і завдання.

Постановка завдання. Метою роботи є визначення поняття «фінансові переваги підприємства» і встановлення їхніх місця і ролі в системі забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Для досягнення мети в роботі було поставлено і вирішено такі завдання:

- визначити поняття і з'ясувати структурні складові системи забезпечення фінансової безпеки підприємства;
- визначити поняття «фінансові переваги» і встановити їхнє місце та роль у системі забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу. Поняття «система» є загальноживаним, воно застосовується в усіх сферах життя і загалом являє собою сукупність об'єктів, які функціонують і розглядаються як єдине ціле. У системному аналізі існує низка визначень цього поняття, на наш погляд, основними з них є такі:

- скінченна множина функціональних елементів і відношень між ними, виокремлена із середовища відповідно до певної мети в межах визначеного часового інтервалу [16];
- сукупність елементів, певним чином пов'язаних і взаємодіючих між собою для виконання заданих цільових функцій [під «цільовою функцією» визначається якась (можлива й умовна) зовнішня щодо системи ситуація, до реалізації якої прагне система];
- сукупність, утворена з кінцевої множини елементів, між якими існують визначені відносини;
- об'єкт, який характеризується складом елементів, структурою їхніх зв'язків, параметрами і має хоча б один вхід і один вихід, які забезпечують зв'язок із зовнішнім середовищем, що характеризується законами поведінки і змінююче поведінку при надходженні керуючих впливів;
- сукупність взаємодіючих елементів, які пов'язані єдністю мети і цілісністю, при цьому властивість самої системи не зводиться лише до сукупності елементів; поєднання елементів у систему здійснюється шляхом формування їхньої узгодженої взаємодії (об'єднання зусиль) у дещо нове, що має інтегральні якості, яких ці елементи не мали поодиноко; основною умовою наявності системи є цілісність сукупності її елементів щодо навколишнього середовища [15].

Згідно з роботою [12], забезпечення – це задоволення когось, чогось у якихось потребах, створення надійних умов для здійснення чого-небудь; гарантування чогось: матеріальне забезпечення, пенсійне забезпечення, соціальне забезпечення, фінансове забезпечення, інформаційне забезпечення, правове забезпечення тощо.

На наш погляд, І. А. Бланк [4] пропонує найбільш комплексний підхід до визначення поняття «фінансова безпека підприємства» і виділяє його характерні риси.

1. Фінансова безпека підприємства є основним елементом системи економічної безпеки. У загальному складі елементів економічної безпеки фінансова компонента виступає в ролі базового значення рівня і структури фінансового потенціалу підприємства в забезпеченні цілей економічного розвитку. Ця роль фінансової компоненти визначається такими основними положеннями:

- фінансова діяльність здійснює основну форму ресурсного забезпечення реалізації економічної стратегії підприємства;
- операції, пов'язані з фінансовою діяльністю підприємства, мають стабільний характер, тобто здійснюються постійно;
- фінансова діяльність відіграє велику роль у забезпеченні стабілізації економічного розвитку підприємства в цілому;
- ризики, які пов'язані з фінансовою діяльністю підприємства (фінансові ризики), за своїми негативними наслідками відносять до категорії найбільш небезпечних.

2. Фінансова безпека є системою кількісних і якісних параметрів фінансового стану підприємства, що в комплексі відображає рівень його фінансової захищеності. У цій характеристиці поняття фінансової безпеки підприємства можна виділити такі складові:

- фінансова безпека підприємства виражає визначений аспект його фінансового стану, що відображає той чи інший рівень його фінансової захищеності;
- фінансовий стан підприємства, що характеризує його фінансову безпеку, відображається визначеною сукупністю параметрів;
- параметри системи фінансової безпеки підприємства потребують чіткої якісної і кількісної детермінації.

3. Об'єктом забезпечення фінансової безпеки є сформована система пріоритетних збалансованих фінансових інтересів підприємства, що потребують захисту в процесі його фінансової діяльності. У процесі розгляду цієї характеристики поняття фінансової безпеки підприємства слід приділити особливу увагу на такі основні моменти:

- у системі фінансової безпеки підприємства розглядаються тільки пріоритетні фінансові інтереси, що відіграють найважливішу роль у забезпеченні його фінансового розвитку;
- система пріоритетних фінансових інтересів повинна охоплювати не тільки поточні, а й довгострокові їхні види;
- пріоритетні фінансові інтереси підприємства в системі його фінансової безпеки повинні бути збалансовані з інтересами інших суб'єктів його фінансових відносин.

4. Основою формування фінансової безпеки підприємства є ідентифікована система реальних і потен-

ційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру його фінансовим інтересам:

- у системі фінансової безпеки підприємства ідентифікуються не тільки реальні, а й потенційні загрози;
- поняття фінансової безпеки включає захист його пріоритетних інтересів від загроз не тільки зовнішнього, а й внутрішнього характеру;
- загрози фінансовим інтересам підприємства генеруються дією не всією сукупністю факторів, що впливають на здійснення його фінансової діяльності, а лише окремих факторів, які деструктивно впливають і потребують ідентифікації;
- серед усіх ідентифікованих загроз особливу увагу в системі забезпечення фінансової безпеки підприємства слід акцентувати на найбільш небезпечних випадках.

5. Система фінансової безпеки конкретного підприємства припускає диференційований рівень кількісних і якісних параметрів захищеності фінансових інтересів, адекватний його фінансовій філософії.

6. Фінансова безпека підприємства є системою, що забезпечує стабільність важливих фінансових пропозицій розвитку підприємства, які формують захищеність його фінансових інтересів. Розглядаючи фінансову безпеку підприємства як стабільну систему, слід звернути увагу на такі основні моменти:

- стабільність системи фінансової безпеки підприємства розглядається як її динамічна характеристика;
- стабільність системи фінансової безпеки підприємства не має абсолютного характеру;
- на окремих етапах свого розвитку система фінансової безпеки підприємства може здійснюватися, виходячи на новий рівень параметрів своєї стабільності.

7. Важливою цільовою направленістю системи фінансової безпеки підприємства є створення необхідних фінансових передумов стійкого зростання підприємства в поточному і перспективному періодах.

На основі синтезу понять «система», «забезпечення», «фінансова безпека підприємства» можна стверджувати, що система забезпечення фінансової безпеки підприємства являє собою сукупність ієрархічно взаємопов'язаних функціональних елементів, спрямованих на досягнення певного рівня фінансової безпеки, його підтримання та зміцнення в межах певного часового інтервалу в умовах постійної зміни зовнішнього і внутрішнього середовищ, унаслідок досягнення, підтримання та зміцнення певних рівнів фінансової надійності, фінансової стійкості, фінансової стабільності та фінансових переваг.

Аналіз робіт [1–6; 8–11; 13; 14, 17] дозволив установити, що на сьогодні у фінансово-економічній літературі відсутнє визначення поняття «фінансові переваги підприємства». Оскільки фінансові переваги є основним елементом конкурентних переваг підприємства, то ми вважаємо за необхідне розглянути їхню сутність і зміст (табл. 1).

Підходи вчених до визначення поняття «конкурентна перевага»

Автор	Визначення поняття «конкурентна перевага»
1. Войчак І. В., Камишніков Р. В.	характеристика або властивість, які забезпечують перевагу над прямими конкурентами
2. Фатхутдінов Р. А.	будь-яка ексклюзивна цінність, якою володіє система і яка дає їй перевагу над конкурентами
3. Фатхутдінов Р. А.	перевага, висока компетентність фірми в будь-якій сфері діяльності або щодо випуску товару порівняно з конкуруючими фірмами
4. Зозулев А.	сукупність заходів, спрямованих на вдосконалення власної діяльності, безпосереднє ослаблення конкурентів і вплив на зміну ринкового середовища
5. Задорожна Н.	сукупність відносин, що є предметом регулювання за допомогою комплексу правових норм
6. Гаврилюк С. П.	активи і сфери діяльності, які стратегічно важливі для підприємства і дозволяють йому перемагати у конкурентній боротьбі
7. Павлова В. А.	діяльність підприємства, яка пов'язана зі зміцненням ринкової позиції підприємства, пристосуванням його діяльності до обраної стратегії, вибором політики відносин до конкурентів, швидкою реакцією на зміни в конкурентному середовищі діяльності
8. Попов Е. В.	будь-яка інновація чи система заходів, яка дає реальний приріст бізнесу
9. Азоев Г. Л.	концентровані прояви превалювання над конкурентами в економічній, технічній, організаційній сферах діяльності підприємства, які можна вимірювати економічними показниками (додатковий прибуток, висока рентабельність, ринкова частка, обсяг продажів)
10. Портер М.	перевага фірми в якійсь області чи діяльності у випуску товарів, у порівнянні з конкуруючими фірмами
11. Градов О. П.	глобальна ціль економічної стратегії фірми і галузі національної економіки
12. Шинкаренко В. Г.	перевага, висока компетентність підприємства у порівнянні зі своїми конкурентами, заснована на досягнутому рівні конкурентного статусу, достатності й ефективності використання конкурентного потенціалу
13. Ламбен Жан-Жак	характеристики, властивості товару чи марки, що створюють для фірми певну перевагу над своїми прямими конкурентами
14. Оберемчук В. Ф.	перевага, що забезпечує доходи, які перевищують середньогалузевий рівень і сприяють завоюванню твердих позицій на ринку; основа успішного існування і розвитку фірми
15. Отенко І. П., Полтавська Є. О.	результати більш ефективного за конкурентів управління процесами формування і розвитку таких якісних і кількісних властивостей товару, які представляють цінність для покупця
16. Куденко Н. В.	показник, що забезпечує підприємству перевагу над конкурентами на цільовому ринку
17. Шевченко А.	характеристика товарів, специфічні умови виробництва й продажу, додаткові послуги, які відрізняють діяльність фірми й створюють її переваги над прямими конкурентами
18. Книш М. І.	властивість фірми краще за суперників переборювати сили конкуренції й виконувати роботу із залучення покупців
19. Забелін П. В., Моїсеєва Н. К.	інтегральна стосовно конкурентоспроможності й конкурентного потенціалу величина, що характеризує здатність успішно конкурувати в коротко- і довгострокових періодах
20. Карлоф Б.	те, на що спрямовані всі стратегії у сфері бізнесу
21. Щегда А. В.	висока компетентність підприємства в будь-якій сфері, що надає підприємству найкращі можливості залучати й зберігати клієнтів
22. Немцов В. Д., Довгань Л. Є.	характеристики, особливості товару або торговельної марки, які створюють для підприємства певні переваги над конкурентами
23. Іванов Ю. Б., Орлов П. А., Іванова О. Ю.	позитивні відмінності підприємства від конкурентів у деяких або в усіх видах діяльності, які забезпечують підвищення соціально-економічної ефективності в короткостроковому періоді за рахунок постійного пошуку нових можливостей і швидкої адаптації до навколишнього середовища та умов конкурентної боротьби, що змінюються

Як видно з *табл. 1*, зазвичай науковці розглядають конкурентну перевагу підприємства в шести аспектах:

- перевага, що забезпечує доходи, які перевищують середньогалузевий рівень;
- характеристика, властивість, цінність, що забезпечують перевагу її носія над прямими конкурентами;
- сукупність заходів, направлених на вдосконалення власної діяльності, зміцнення ринкової позиції і послаблення позицій конкурентів;
- інновація чи система заходів, яка дає реальний приріст бізнесу;
- концентровані прояви превалювання над конкурентами у функціональних сферах діяльності підприємства, які можна вимірювати економічними показниками;
- глобальна мета функціонування підприємства; перевага, що заснована на досягнутому рівні

конкурентного статусу та ефективності використання конкурентного потенціалу.

На наш погляд, найбільш комплексний підхід до визначення поняття «конкурентна перевага» пропонують у роботі «Конкурентні переваги підприємства: оцінка, формування та розвиток» [7] Ю. Б. Іванов, П. А. Орлов і О. Ю. Іванова, які стверджують, що «конкурентна перевага виступає основою забезпечення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання, оскільки вона є складовою частиною міцної конкурентної позиції підприємства і визначає характер його конкурентної стратегії. Конкурентна перевага являє собою позитивну відмінність підприємства від конкурентів у деяких або в усіх видах діяльності, яка забезпечує підвищення соціально-економічної ефективності в короткостроковому періоді за рахунок постійного пошуку нових можливостей і швидкої адаптації до навколишнього середовища та умов

конкурентної боротьби, що змінюються. У цьому контексті слід додати, що конкурентні переваги підприємства є реальними фактами, які виокремлюють його на фоні конкурентів на ринку в цілому чи в його пріоритетних сегментах, вимірюється кількісними та якісними показниками і характеризують сукупний рівень конкурентоспроможності їх носія.

З урахуванням вищезначеного, ми вважаємо, що фінансова перевага – це позитивна відмінність підприємства від конкурентів на ринку, яка вимірюється кількісними і якісними показниками про фінансово-господарську діяльність.

Відповідно до вищевикладеного на *рис. 1* представлено ієрархію поняття «фінансова безпека підприємства».

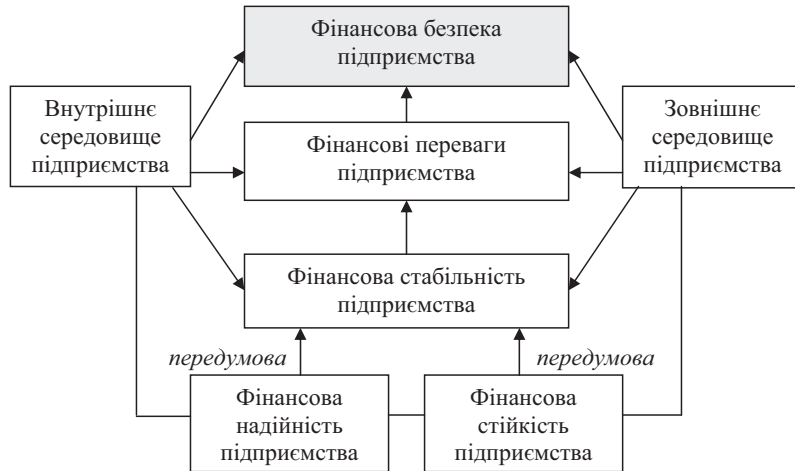

Рис. 1. Ієрархія поняття «фінансова безпека підприємства»

Примітка. Авторська розробка

Складові фінансової безпеки підприємства характеризуються низкою функціональних перетворень і множиною припустимих обмежень, які визначаються екзогенними та ендогенними факторами зовнішнього і внутрішнього середовищ. Вони є взаємоузгодженими і синхронізованими між собою у процесі досягнення загальної мети – забезпечення фінансової безпеки підприємства. При цьому інтенсивному впливові зовнішнього середовища протистоять внутрішні зв'язки, які існують між складовими фінансової безпеки підприємства, і що більш пружними є ці зв'язки, то

безпечнішою є система щодо атакуючого впливу зовнішнього середовища.

Також слід додати, що система забезпечення фінансової безпеки підприємства, як й інші системи, побудована за принципом ієрархічності, тобто її як сукупність складових елементів (підсистем) слід розглядати у структурі метасистеми – системи фінансового менеджменту підприємства.

З урахуванням вищевикладеного на *рис. 2* представлено систему забезпечення фінансової безпеки підприємства.

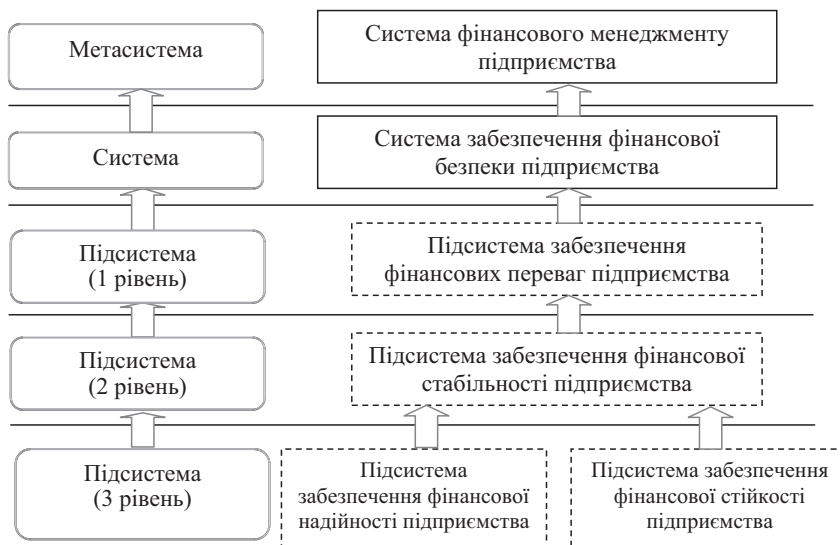

Рис. 2. Ієрархія системи забезпечення фінансової безпеки підприємства

Примітка. Авторська розробка.

З *рис. 2* видно, що підсистема забезпечення фінансових переваг має найвищий рівень щодо інших

підсистем в ієрархії системи забезпечення фінансової безпеки підприємства. Це пояснюється такими поло-

женнями. По-перше, більш фінансово безпечними є ті підприємства, які мають великі щодо прямих і потенційних конкурентів обсяги доходів від звичайної (операційної, інвестиційної та фінансової) і надзвичайної діяльності; власного та позикового капіталу, оборотних і необоротних засобів. По-друге, більш фінансово безпечними є ті підприємства, які мають менші, ніж у прямих і потенційних конкурентів, обсяги витрат від звичайної (операційної, інвестиційної та фінансової) і надзвичайної діяльності. По-третє, більш фінансово безпечними є ті підприємства, які мають вищий щодо прямих і потенційних конкурентів рівень ліквідності, платоспроможності, фінансової незалежності, ділової активності, рентабельності тощо. Тобто розуміння підприємством сутності та змісту фінансових переваг є запорукою забезпечення фінансової безпеки.

Висновки. У роботі розв'язано проблему щодо визначення поняття «фінансові переваги підприємства» і встановлення їхніх місця та ролі в системі забезпечення фінансової безпеки підприємства. Основні висновки і рекомендації полягають ось у чому.

Система забезпечення фінансової безпеки підприємства являє собою сукупність ієрархічно взаємопов'язаних функціональних елементів, спрямованих на досягнення певного рівня фінансової безпеки, його підтримання та зміцнення в межах певного часового інтервалу в умовах постійної зміни зовнішнього і внутрішнього середовищ, унаслідок досягнення, підтримання та зміцнення певних рівнів фінансової надійності, фінансової стійкості, фінансової стабільності та фінансових переваг.

Фінансова перевага – це позитивна відмінність підприємства від конкурентів на ринку, яка вимірю-

ється кількісними і якісними показниками про фінансово-господарську діяльність.

Складовими системи забезпечення фінансової безпеки підприємства є: підсистема забезпечення фінансових переваг, підсистема забезпечення фінансової стабільності, підсистема забезпечення фінансової надійності, підсистема забезпечення фінансової стійкості.

Підсистема забезпечення фінансових переваг має найвищий рівень щодо інших підсистем в ієрархії системи забезпечення фінансової безпеки підприємства. Розуміння підприємством сутності та змісту фінансових переваг є запорукою забезпечення його фінансової безпеки.

Перспективи дальших досліджень. Сучасні умови ведення підприємницької діяльності характеризуються негативним впливом кризових явищ, дефіцитом власних фінансових ресурсів; високим рівнем інфляції; високими відсотковими ставками за банківськими кредитами, які значно перевищують рентабельність виробничо-господарської діяльності; низьким рівнем ліквідності, платоспроможності тощо. Невизначеність умов зовнішнього середовища спричиняє додаткові ризики підприємницької діяльності, якими можуть виступати як стимулятори, так і дестимулятори зміни фінансових переваг підприємства. Причому керівництво підприємства ніколи не може напевно знати, як зміняться його фінансові переваги під дією загроз зовнішнього середовища. Така ситуація зумовлює необхідність постійного відстеження тенденцій змін зовнішнього середовища і, як наслідок, змін фінансових переваг як самого підприємства, так і його прямих та потенційних конкурентів. Для вирішення цього завдання може бути використана система моніторингу фінансових переваг підприємства, дослідження якої є предметом дальшого нашого дослідження.

Список використаної літератури

1. Ареф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємства / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 170 с.
2. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізм забезпечення) : монографія / О. І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
3. Біломістна І. І. Механізм забезпечення фінансової безпеки промислових підприємств / І. І. Біломістна, В. Є. Хоречко // Інноваційна економіка : Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – № 6 (32). – С. 305–307.
4. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга ; Ника-Центр, 2004. – 784 с.
5. Васюренко В. О. Фінансова безпека зовнішньоекономічної діяльності підприємства / В. О. Васюренко, Н. В. Синюгіна // Економіка розвитку. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2012. – № 3 (63). – С. 60–64.
6. Геєць В. М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова та ін. ; під заг. ред. В. М. Геєця. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.
7. Іванов Ю. Б. Конкурентні переваги підприємства: оцінка, формування та розвиток : монографія / Ю. Б. Іванов, П. А. Орлов, О. Ю. Іванова. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2008. – 352 с.
8. Кракос Ю. Б. Управління фінансовою безпекою підприємств / Ю. Б. Кракос, Р. О. Разгон // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 1. – С. 86–97.
9. Куркін М. В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємства : навч. посібник / М. В. Куркін, В. Д. Понікаров, Д. В. Назаренко. – Х. : ФОП Павленко О. Г. ; ВД «ІНЖЕК», 2010. – 300 с.
10. Куцик В. І. Фінансова безпека підприємства як самостійний об'єкт управління: проблеми забезпечення / В. І. Куцик, А. І. Бартиш // Економіка, планування і управління галузі : зб. наук.-техн. пр. – 2011. – Вип. 21.4. – С. 250–255.
11. Матвійчук Л. О. Концептуальні аспекти фінансової безпеки підприємства / Л. О. Матвійчук // Економічний вісник Донбасу. – 2009. – № 4 (18). – С. 133–136.

12. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка [Электронный ресурс] / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – Режим доступа : http://ozhegov.info/slovar/?q=%D0%9E*&pg=7&ind=N.
13. Петренко Ю. М. Фінансова безпека підприємств: міжфункціональний менеджмент як організаційна складова забезпечення // Сталій розвиток економіки : Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2011_7/251.pdf.
14. Пономаренко О. Е. Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємств / О. Е. Пономаренко // Економіка підприємством та управління виробництвом. – Режим доступу : http://www.ed.ksue.edu.ua/ER/knt/e101_53/e101pono.pdf.
15. Прангишвили И. В. Системный подход и общесистемные закономерности / И. В. Прангишвили. – М. : СИНТЕГ, 2000. – 258 с. – (Серия «Системы и проблемы управления»).
16. Саати Т. Л. Принятие решений. Метод анализа иерархий / Т. Л. Саати, Р. Г. Вачнадзе. – М. : Радио и связь, 1993. – 314 с.
17. Черниш О. В. Фінансова безпека підприємства в умовах кризового середовища / О. В. Черниш, І. О. Тарасенко // Економічні науки : Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 3 (т. 2). – С. 117–119.

Summary. In the article the definition of category of «system financial security enterprise» has been developed. The structural components of «system financial security enterprise» have been improved. The definition of category of «financial benefit enterprise» has been put forward. The place and role of financial benefits in the system financial security enterprise have been found.

Keywords: enterprise, financial security, financial benefits, financial stability, financial reliability, financial constancy.